

„Boasumer mjitte.”¹⁾

Door S. LOOTSMA.

Wanneer moeder met thee- of chocoladeschenken eens heel royaal is, en 't kopje boordevol wordt of er zelfs een „voetbad” ontstaat — dan is een Friesche zegswijze, dat ze „Bozumer maat” heeft gegeven. Velen zullen daaruit misschien (b.v.) hebben opgemaakt, dat te Bozum eens een kastelein heeft gewoond, die extra-groote borrels tapte.

Terwijl ik nasporingen deed omtrent iets anders, kwam mij ongezocht de verklaring dezer uitdrukking voor den voet.

Het is bekend, dat vroeger ook in ons land vrijwel anarchie heerschte op 't gebied van muntwezen en maten. Zoo was in Friesland een groot aantal verschillende landmaten in gebruik. Omtrent de grootte daarvan, die dikwijls van dorp tot dorp verschilde, is weinig met zekerheid bekend. De inwoners van een dorp of streek zullen er wel mee op de hoogte zijn geweest, anders werden zij door een typische gewoonte in de gelegenheid gesteld zich ervan op de hoogte te stellen.

In een artikel, getiteld „De Friesche grond in 1511” heeft Dr. T. J. de Boer in „Historische avonden” (Ile bundel) reeds een en ander omtrent deze zaak medegedeeld. Hij haalt daarin aan een handschrift No. (103 van een verzameling in de Gron. Univers. Bibl.), dat afkomstig is van een monnik uit 't klooster Thabor bij Sneek, en dat w. s. dateert van ± 1500, waarin deze o.a. mededeelingen doet omtrent vlaktematen, toentertijd in gebruik. Hierbij treft de groote verscheidenheid van maat. Zoo zijn alleen reeds in Westergoo minstens 20 verschillende lengtematen in zwang geweest. De monnik zegt, dat wel alle *roeden* 12 voet lang zijn, „mer alle voeten in alle plaetsen syn niet ghelike groet”. Dr. de Boer voegt hieraan geestig toe, dat,

¹⁾ Zie: Friesch Woordenboek Dl. I, blz. 206, 1e kol. en S. van der Burg, in Forjit my net, 1894, blz. 150.

zooals 't den meest beschaafden past, de voeten van Thabor, dus ook de Thaborder roede, de kleinste zijn! (Deze „Taborder roede" of „roode" vond ik een paar malen vermeld in een lager te citeeren stuk.)

Vele der gebruikelijke maten kan men genoemd vinden in 't „Register van den Aanbreg" (1511) en de „Beneficial-, boeken van Friesland" (1542). In het eerste vindt men b.v. in deel I op blz. 96 gesproken van „ferwerder" en „benthemā" (= Beintumer"), op blz. 102 van „,blijre" (= Blija-er) pondematen. Behalve deze vond ik in de „Benef. bk." (zonder dat deze opgave voor volledig wil doorgaan) nog op blz. 155a „Alsmara" (= Aalsumer) en op 182b „Rauwerder" (= Raarder) pondematen (bij de laatste met de vermelding: „cleyne pondemata"). Onder Rauwerd wordt op 130a gesproken van „X ponsmaten nae Oosterwerme (= Oosterwierumer) roede oft 11¹/₂ ponsmaten nae Hemstera roede" ¹).

De Thaboriet heeft de roede van zijn klooster als eenheid genomen en vergelijkt nu daarmee de andere roeden. Waar echter van geen dezer de absolute grootte bekend is, zoo ben ik met Dr. de Boer eens, dat deze vergelijking ook slechts betrekkelijke waarde heeft. Maar toentertijd kon men de juiste grootte van de meeste, misschien van alle, roeden kennen door het feit, dat de monnik ons mededeelt, dat b.v. aan de kerk te *Oosterlittens* 3 verschillende roeden „gheteikent" waren. Iets meer deelt hieromtrent mede Swart in zijn mooi boek: „Zur Friesischen Agrargeschichte" (Heft 145 der „Staats- und sozialwissensch. Forschungen" van Schmoller Sering, 1910). Na erop gewezen te hebben, dat er reeds vroeg *gezworen landmeters* als beambten in Wester Lauwersch Friesland voorkomen („Oorkonden St. Anthoniegasthuis" I en II passim.) zegt hij op blz. 107 en 108 „In Filsum war die halbe Rute in der Kirchmuer eingegraben; sie masz nach einer Angabe 7 Fusz 9 Zoll, noch einer anderen 7 F 4 Z". Naar deze „Mandelmasz" werden geschillen beslecht. „Die Gewohnheit die Flurmasze an den Kirchen festzulegen, scheint weit verbreitet gewesen zu sein. In Remels zeigt ein in der Kirche eingemauerter behauenen Findling das Wiesenmasz an. Die Länge der Werdumer Kirche stand nach

¹) Bij Reitsma, Geestelijke Opkomsten van Oosterga, blz. 110 wordt gezegd van de Aalsumer pondematen: „.... omtrent 3¹/₂ Ailsume pondmate dwelcke maken omtrent 50 klene pondmate", zonder dat iets over de grootte der laatste blijkt.

Angabe eines früheren Deichrichters in einem bestimmten Verhältnis zum Ausmasz der Deichpfänder. In den Omme-landen waren die Landmasze nach Driessen *vielfach in den Kirchen oder Glockentürmen eingehauen*". (Driessen zegt in zijn bekend werk „Mon. Gron.” op blz. 291: „De noegroothed van deze jukken en ook van de grazen, zelfs van de roeden land was in de onderscheidene gedeelten en kerspelen van deze provincie [= Groningen] zeer ongelijk, en was, althans in de Ommelanden, veelal in de Kerspelkerken of aan de Toorens uitgehouwen”.)

Evenzoo was in Leeuwarden, vervolgt Swart, de oude *Leeuwarder roede* aan Saecklemastins (op den hoek van Groote en Kleine Kerkstraat, L.) in den muur geslagen. Deze roede diende onder Karel V bij de opmeting van de Bildt-landen, waarnaar ze „*Keizersroede*” werd genoemd.

Dr. de Boer veronderstelt (blz. 96—97 a. w.), dat evenzoo elders aan den muur van kerk, klooster of stins de in de naaste omgeving gebruikte maat was aangebracht (al is hem geen ander dan bovengenoemd voorbeeld daarvan in Friesland bekend.) Deze veronderstelling lijkt mij wel aannemelijk: kerken en kloosters en stinsbewoners toch waren de grondbezitters, en dus belanghebbenden, bij uitstek.

In een opstel nu van Dr. Schoengen: Akten en Bescheiden betreffende de Cisterciënsen abdij Bloemkamp of Oldeklooster bij Bolsward („Archief v. d. Geschied. v. h. Aartsbisdom Utrecht” dl. XXX en XXXI) komt nu onder een der plaatsen, waar dit klooster bezittingen had, nl. *Boesum* (= Bozum) het volgende voor:

1°. „Wibrants weduwe habet 22 pm. *Boesemermate facit 25 pondematen*”.

2°. „1573 Wibr. weduwe habet 22 pm. *Boesemermate facit 22 pm. 5 eynsen 13 penninghen, etc.*”

3°. „Upke Douwerzoon habet 26 pm. *nae Boesemermate*” (zonder berekening in andere pm.)

Me dunkt, dat veilig aan te nemen is, dat het pondenmaat, waartoe die van „Bozumer maat” in de gevallen sub 1°. en 2°. herleid zijn. de „gewone”, d. w. z. vrij algemeen gebruikte, landmaat is geweest, omdat het niet nader omschreven wordt. Dan ziet men uit de getallen, dat het speciale Bozumer pm. een

van *grooter afmeting* is geweest, en wel van een zóóveel grootere, dat het, terwijl de naam der andere maten in het vergeetboek raakten, zich in „Boasumer mjitte” handhaafde ¹⁾).

¹⁾ De roede van Thabor, waarop ik boven reeds doelde, wordt bij Schoengen genoemd onder *Tialhuijsen*:

„Romcke Rommertzoon is net recht meeten; heeft 42 pondematen *nae Taberder roede*”.

„1573: Siouwcke Reynerzoon habet 42 pm. *nae Taberden roede*”.